

El laboratori urbà de les ciutats africanes

Tipus: [1]

Autor: [Junyent, Cristina](#) [2]

Creació: Publicat per [Cristina Junyent](#) [2] el 29/11/2018 - 15:31 | Última modificació: 11/12/2018 - 11:07

Etiquetes: Àfrica

Etiquetes: Suburbi

Etiquetes: Transició demogràfica

Etiquetes: Ciutat sostenible

Etiquetes: Post-carboni

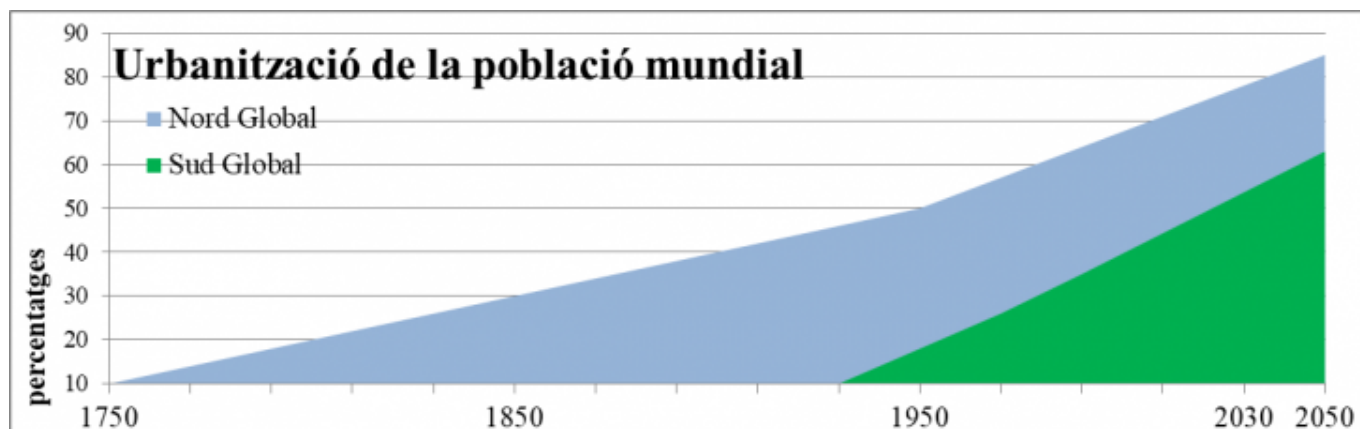
En aquest article Cristina Junyent compara el creixement de la urbanització a les ciutats europees i africanes. Davant de l'increment especialment suburbial de les ciutats africanes, apareixen noves iniciatives que s'articulen per millorar les condicions de vida dels habitants tenint en compte el desenvolupament post-carboni. Cinquanta anys després del «I have a dream».

Segons l'informe d'urbanització de Nacions Unides, la gestió de les àrees urbanes ha esdevingut un dels reptes més importants del segle XXI. En l'actualitat, al planeta vivim [7.600 milions](#) [3] persones, del quals més de la meitat ho fem en ciutats –de fet, som urbans entorn el 54%; la xifra clau global del 50% es va assolir entre [2007 i 2008](#) [4]. Es [preveu que l'any 2050](#) [5] visquem al planeta 9.800 milions persones, i que dos terços ho fem en ciutats. La urbanització, però, ha estat i serà desigual entre el nord i el sud.

Veiem xifres. Al «Nord Global», la urbanització va començar a créixer cap al 1750, després de la Revolució Industrial. Fins aleshores, només el 10% de la població vivia en ciutats. Des d'aleshores va canviar la dinàmica: amb un creixement mitjà anual del 2,04%, les ciutats del nord van arribar a la transició demogràfica urbana cap al 1950 –quan la meitat de la població va passar a viure en ciutats. Traduït a números, va representar un creixement d'urbanites de 15 milions (1750) fins a 423 milions (1950). Després d'aquests dos-cents anys, la urbanització va ser molt més ràpida.

Per contra, el 1950, en el «Sud Global» només un 18% de la població total vivia en ciutats, fracció que en termes absoluts corresponia a 300 milions de persones. Es preveu que el 2030 la meitat de la població serà urbana; en població correspondrà a 3.900 milions de persones. En altres paraules, la població urbana del sud creixerà en més d'un ordre de magnitud i no en dos-cents, sinó en vuitanta anys; un ritme i unes dimensions que no tenen res a veure a les del nord. A més, per assegurar les necessitats bàsiques d'aquesta munió de persones, els governs del sud han de dirigir l'economia sota els criteris de l'era post carboni. Els dos models, el nord i el sud, doncs, acaren reptes diferents a l'hora d'elaborar estratègies de govern.

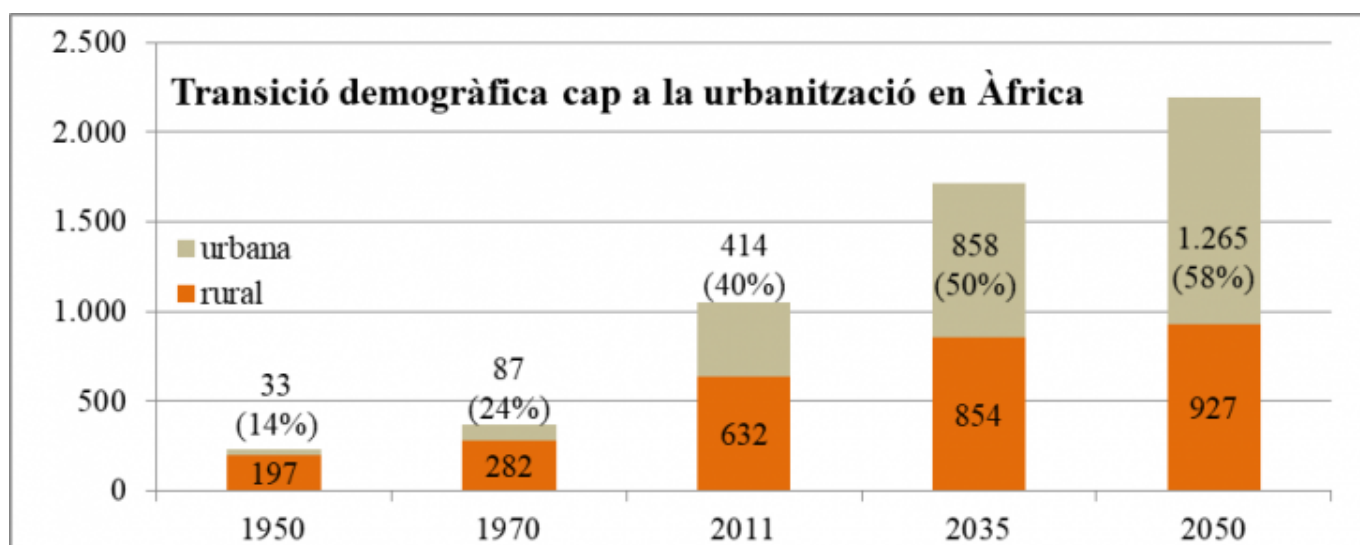
Urbanització de la població mundial. Dades de [Nacions Unides](#) [6]. Font: Elaboració pròpia.

Les ciutats africanes en el context global

La major part del creixement urbà tindrà lloc a Àfrica i a Àsia. El [creixement demogràfic](#) [7] serà més ràpid a Àfrica: s'estima que la seva població es doblarà en els pròxims vint anys: el 2050 un de cada quatre habitants del planeta serà africà. Des de 2035, la meitat serà urbana; en principi, viure a ciutat facilita la provisió de recursos i de trobar feina; però a l'Àfrica no és així. El creixement és tan ràpid que desborda els governs a qualsevol escala; per les dimensions, per les característiques i per la desigualtat creixent dins les mateixes ciutats. Els suburbis creixen desproporcionadament, i la urbanització precària va associada a vides precàries.

Una urbanització informal

Des de 2011, un 62% de la població urbana africana viu en barris marginals –fracció que correspon a 257 milions de persones. I segons dades d'[Edgar Pieterse](#) [8], catedràtic de polítiques urbanes i director del Centre Africà d'Estudis de les Ciutats, s'estima que la població de barris marginals es tripliqui. Aquest percentatge és comparable en tot el «Sud Global»; si bé en algunes ciutats de països molt poblats (Índia, Indonèsia o Bangla Desh), els assentaments suburbials representen al 75% ó el 80% de la població urbana. Un gruix notable de persones, doncs, resideixen amb privacions i deficiències extremes, ja que l'habitatge informal va acompanyat d'ocupacions informals i precàries.

Urbanització de la població africana. Dades de [Nacions Unides](#) [6] i del Centre Africà d'Estudis de les Ciutats.

En base al creixement demogràfic estimat, les dades del [McKinsey Global Institute](#) [9] preveuen que la població

laboral africana es tripliqui en aquest període, que passi de 400 milions a 1,2 mil milions de persones; però que el 63% del potencial treballador (dues tercers parts) vagi associat a una feina precària. Ingressos familiars baixos i erràtics comporten ingressos fiscals molt reduïts; per tant, la inversió pública en serveis bàsics i infraestructures és minsa. Condicions precàries d'habitatge i feina, i governs empobrits fan a la població molt vulnerable.

Amb els mitjans aplicats fins ara, el panorama no té gaire perspectiva de canviar. En la darrera dècada hi ha hagut un creixement econòmic notable: segons el Fòrum Econòmic Mundial, el [PIB del continent](#) [10] ha pujat el 5,8%, molt més que a qualsevol altra regió. Malgrat aquesta dada, en aquests deu anys, la taxa de feina precària només ha baixat del 65% al 63%; és a dir, que la ma d'obra incerta només s'ha reduït en un 2%. Les ciutats africanes tenen, per tant, un repte d'escala i magnitud diferent de la d'altres continents.

Una urbanització desigual

El creixement de les grans ciutats africanes té dos vessants. Prop del gruix de la població negligida –el 62% de la població urbana africana que viu sense accés a cap servei bàsic– hi coexisteix una elit, que viu a zones residencials vallades, des de les que es desplacen dins cotxes fins al centre comercial, la gran església o l'aeroport. Segons els historiadors, les arrels de la desigualtat a les ciutats africanes cal buscar-les a la influència europea; el lideratge polític post colonial simplement va seguir amb la política exclouent de les institucions racistes i classistes del període anterior. Van canviar només els actors, no la forma de planificar la política, ni la visió dels mandataris sobre la població.

Veiem un exemple reconegut pel [World Press Photo](#) [11]. A Lagos, la capital financera de Nigèria –l'economia africana més gran– conviuen dues comunitats. [Makoko](#) [12] es el barri de barraques flotant més gran del món, crescut a l'entorn d'un antic poblat pescador establert sobre la llacuna; s'estima que hi viuen unes [cent-cinquanta mil](#) [13] persones en condicions de salut pública realment difícils i sense subministraments. A quinze quilòmetres (mitja hora en cotxe, més de tres en autobús) hi ha el gran projecte [Eko Atlantic](#) [14], una nova ciutat construïda sobre terra recuperada al mar, on viuen cent mil nigerians de l'elit i inversors internacionals.

Comunitat de [Makoko a Lagos](#) [15] (Nigeria). [Eko Atlantic project](#) [16], Victoria Island, Lagos.

Foto: Heinrich-Böll-Stiftung, via Wikimedia Commons.

El desenvolupament del barri financer és un projecte privat, però no ho són les infraestructures, que s'han de sostenir amb l'escàs diner públic. Una de les principals vies de la ciutat, el pont amb més trànsit de la ciutat, passa per sobre de la llacuna. Per tant, per anar de l'elitista illa Victòria fins a l'aeroport, cal travessar per sobre del suburbi fent paleses les condicions de vida que s'hi donen. Recurrentment emergeixen propostes per a demolir comunitats com ara Makoko, amb la intenció de construir blocs d'apartaments per a l'elit, per la manca de terrenys al front marítim. Davant la possibilitat de fomentar la construcció, el govern nigerià ha emès una nova ordre de desnonament, justificant-se en les pèssimes condicions de vida. Una ordre anterior ja va ser declarada il·legal per la cort i va obligar a rectificar en el seu moment. La precarietat i la pressió, però, [segueixen](#) [13].

Iniciatives innovadores

Trobem doncs un continent amb una situació econòmica emergent, divisions espacials i socials, on s'inverteix insuficientment a les zones més vulnerables. La tercera part de la població viu en entorns degradats amb subministraments deficients d'aigua i d'energia, factors que incideixen en la disponibilitat i la qualitat dels aliments. I en el context econòmic predominen les empreses precàries i l'atur continuat. La pregunta és: són inevitables aquestes condicions?

La resposta dels experts és optimista; perquè, tot i la [situació diferent de cada país](#) [17], i les diferents condicions democràtiques de les [nacions](#) [18], cada cop més moviments africans alcen la veu per demanar democràcia. Els experts consideren que la dinàmica generada durà a trencar la condició sistèmica de les ciutats africanes i serà possible transcendir l'urbanisme marginal. En paral·lel, per tot el continent emergeixen iniciatives de nivell local que volen superar les condicions de precarietat per millorar la situació de les persones. La major part dels models descentralitzats comporten inversions en energies renovables, transport integrat i accés universal a les tecnologies de la informació.

De dalt a baix

Segons dades del [Centre Africà d'Estudis de les Ciutats](#) [19] la solució per a les ciutats africanes resideix en planificar projectes institucionals de proximitat, assumir una escala assequible per a la gestió. La dimensió de barri és la que facilita les decisions, les solucions i la governança; per això aposten que la política descentralitzada –amb un nou lideratge– pot ser la solució pel continent.

Durant el tercer Fòrum del Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides sobre finançament per al Desenvolupament (ECOSOC) –que va tenir lloc l'abril de 2018– el president de la Unió de Ciutats i Governos

Locals (CGLU) –[Parks Tau](#) [20] –va demanar inversió i rendiment de comptes per a les entitats locals amb l'objectiu de transformar la tendència actual. Sota el punt de vista de [Donald Kaberuka](#) [21] –Alt Representant del Fons de Pau de la Unió Africana– el finançament ha canviat des de 2002, els debats ja no se centren en l'assistència oficial per al desenvolupament del nord al sud, sinó en millorar la mobilització de recursos interns en benefici d'una major igualtat. Per tant, reclama, per avançar cap a un marc de rendibilitat a llarg termini, el sector financer ha de crear incentius per generar llocs de treball més decents que generin fluxos d'ingressos alineats amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).

A Nuakchot (Mauritània), per exemple, entre el 2003 i el 2007 es va reestructurar el barri de [El Mina](#) [22], mitjançant la cooperació del govern estatal, les autoritats locals i l'ajuda del Banc Mundial. És un barri vulnerable, on hi viuen aproximadament cinquanta mil persones, majoritàriament descendents d'esclaus, i conegut per la prostitució. Amb la participació ciutadana es va decidir el destí d'un programa d'inversió de catorze milions d'euros: es va implantar una xarxa viària de 16 km; fonts públiques d'aigua potable; enllumenat públic; equipaments bàsics –com ara escoles, dispensaris, mercats i latrines públiques; i es va garantir la propietat dels ocupants del barri. Com a efectes secundaris es van veure reforçades la seguretat i la integració; van aparèixer petites activitats comercials d'artesanía i serveis, i es va recuperar l'entorn.

De baix a dalt

Per tot el continent es troba un reguitzell d'exemples impulsats per organitzacions no governamentals o per micro-governos pròxims al ciutadà. Una de les persones més conegudes per promoure moviments ciutadans va ser [Wangari Maathai](#) [23]. La biòloga kenyana va fundar el *Green Belt Movement* i va ser la primera africana en rebre el premi Nobel de la Pau, el 2004. Es va reconèixer la seva lluita, que aglutinava el desenvolupament sostenible, la democràcia i els drets humans, en particular de les dones. L'activisme, que l'havia duta a la presó el 1992, deu anys més tard va fer que la nomenessin viceministra de Medi Ambient.

També a Kenya, la [Mathare Foundation](#) [24], condueix propostes més socials. És una organització establerta a Mathare, el suburbi més antic de Nairobi; un assentament d'unes quatre-centes mil persones, on no hi ha serveis mínims de sanejament, aigua neta, electricitat o camins. S'hi promouen programes educatius i d'acompanyament per a joves, a través de tallers formatius, on adquireixen capacitats i possibilitats d'ingressos en carreres relacionades amb els mitjans i l'art. Han emergit practiques d'esport i clubs juvenils que milloren el sanejament i redueixen els residus del barri: ha afluorat un nou negoci basat en el reciclatge de residus i la generació d'energia.

[Radio Sigida Joli](#) [25] va començar a emetre el 2009 des de Bamako (Mali), per divulgar coneixements bàsics i l'apoderament dels ciutadans. S'adreça especialment a comunitats pobres, com Sikoro, on els habitants s'enfronten a la marginació política, social i econòmica, ja que no tenen accés a l'aigua potable, residència duradora, sanejament ni atenció sanitària. L'emissora ofereix propostes per a resoldre els problemes socials més urgents de la societat civil, millora la comunicació i el compromís entre els barris marginals i els seus governs, ajudant els ciutadans a exercir els seus drets. L'emissora, que té prop d'un milió d'oients, va sorgir de la iniciativa privada, ja que les estructures polítiques no eren gaire receptives. A Sikoro hi ha molts pocs veïns que vagin a votar o paguin els seus impostos –segons els habitants, el principal motiu pel qual deixen de complir amb les seves obligacions com a ciutadans és que el govern no proporciona els serveis bàsics a la comunitat.

A Kenya, Tanzània i Uganda la companyia M-Kopa ha estat [reconeguda](#) [26] amb diversos premis internacionals per donar servei d'energia solar a sis-cents mil habitatges mitjançant un kit d'autosuficiència. Cada dia se n'hi afegeixen una cinquantena.

Un exemple rellevant quant a la inclusió de gènere, és del de [Dorcas Muthoni](#) [27], doctora *honoris causa* per la UPF des del desembre de 2017. El 2004 va crear l'organització [AfChix](#) [28], present avui a vint-i-cinc països africans. La xarxa de dones que hi col·labora organitza conferències anuals per a ajudar noies de batxillerat o dones joves a triar carreres en tecnologia informàtica. Els donen suport en el seguiment de les enginyeries i involucren les famílies, que no sempre entenen aquesta vocació. Professionalment, Muthoni va crear l'empresa [Openworld](#) [29], una de les principals consultories de software a Àfrica –que opera a altres regions. Impulsen software lliure per facilitar el govern electrònic i digitalitzen negocis per facilitar-los l'entrada en el mercat global.

La tecnologia ha canviat Àfrica. El 2007, Safaricom va aprofitar l'oportunitat que bona part de la població kenyana tenia mòbil i no compte corrent per crear [M-Pesa](#) [30], el major sistema de transferència de diners per telèfon mòbil. Una *app* molt lleugera, d'ús senzill i capaç de funcionar en qualsevol telèfon, permet de transferir diners

sense requerir compte bancari i de costos assumibles. A través de M-Pesa es paguen factures, salaris, pensions, subsidis agrícoles i subvencions públiques, i es poden fer transaccions internacionals. M-Pesa, a més, evita robatoris i esquiva la possibilitat de corrupció basada en el diner en efectiu. Amb aquesta iniciativa han entrat als serveis financers moltes persones que no hi tenien accés: el 2016 tenia gairebé trenta milions d'usuaris actius i es van fer sis mil milions de transaccions. Avui, mitjançant aquest sistema es mou una quarta part del producte nacional brut del país.

Enguany, que fa cinquanta anys de l'assassinat de Martin Luther King, l'«I have a dream» de l'agost de 1963 –que ha inspirat personatges com Nelson Mandela i [Desmond Tutu](#) [31]– estimula accions de persones compromeses que somien amb un món diferent. El dibuixen a través de projectes locals que repensen la naturalesa de les inversions públiques en serveis bàsics, afegint en els òrgans de decisió organitzacions socials i ciutadans. En aquest imaginari institucional es confia que els barris marginals de les ciutats africanes poden transcendir cap a un futur amb accés universal a serveis bàsics de baix consum de carboni. Les ciutats africanes són el laboratori urbà on s'experimenten exemples factibles per a resoldre situacions difícils amb imaginació.

Cristina Junyent. Formada com a biòloga, em vaig doctorar en Biologia Humana per la UB. Vaig participar en la creació i dirigeixo la Fundació Ciència en Societat, per a la promoció i l'estímul de la cultura científica. A més de fer d'intermediària del coneixement científic, m'interessa la forma com va aparèixer, els models de transmissió i les polítiques de divulgació, per això participo en diverses comissions que busquen promoure la cultura científica.

cristina@cienciaensocietat.org [32]

<http://www.cristinajunyent.net> [33]

www.cienciaensocietat.org [34]

Categories: Articles

Etiquetes: Àfrica

Etiquetes: Suburbi

Etiquetes: Transició demogràfica

Etiquetes: Ciutat sostenible

Etiquetes: Post-carboni

- [35]

URL d'origen: <https://sciencecorner.diba.cat/blogs/2018/11/29/laboratori-urba-de-les-ciutats-africanes>

Enllaços:

[1] <https://sciencecorner.diba.cat/>

[2] <https://sciencecorner.diba.cat/members/junyentc>

[3] <http://www.worldometers.info/world-population/>

[4] <https://datos.bancomundial.org/indicador/sp.urb.totl.in.zs>

[5] <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2017.html>

[6] <https://esa.un.org/unpd/wup/>

[7] <http://www.un.org/es/sections/issues-depth/population/index.html>

[8] <https://www.africancentreforcities.net/people/edgar-pieterse/>

[9] <https://www.mckinsey.com/featured-insights/middle-east-and-africa/lions-on-the-move-realizing-the-potential-of-africas-economies>

[10] <https://www.weforum.org/es/agenda/2017/05/africa-subsahariana-riesgos-y-oportunidades>

[11] <https://www.worldpressphoto.org/collection/photo/2018/contemporary-issues/jesco-denzel>

[12] <https://en.wikipedia.org/wiki/Makoko>

- [13] <https://www.theguardian.com/cities/2016/feb/23/makoko-lagos-danger-ingenuity-floating-slum>
- [14] <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwig35W1pIDbAhXH1iwKHZEqDS4QFggsMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.ekoatlantic.com%2F&usg=AOvVaw1Y7R6oSxC2fLpkvkuMMoDI>
- [15] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1e/2010_Boats_Makoko_Lagos_Nigeria_5342610737.jpg
- [16] <https://www.ekoatlantic.com/about-us/>
- [17] <https://www.theguardian.com/global-development/datablog/2016/feb/25/democracy-in-african-countries-five-myths-explored>
- [18] <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>
- [19] <https://www.africancentreforcities.net/publishing/papers/>
- [20] <https://www.global-taskforce.org/sdgs-will-not-be-achieved-without-reshaped-subnational-financing>
- [21] <https://www.uclg.org/es/media/noticias/los-ods-no-se-lograran-sin-un-financiamiento-subnacional-remodelado>
- [22] https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Nouakchott_2010_es_FINAL.pdf
- [23] <http://www.greenbeltmovement.org/wangari-maathai>
- [24] <http://www.matharefoundation.org/>
- [25] https://www.uclg-cisdp.org/sites/default/files/Bamako_2010_es_FINAL.pdf
- [26] <https://www.ft.com/content/ccfaa1ba-d0f1-11e5-831d-09f7778e7377>
- [27] https://www.upf.edu/es/web/e-noticies/categories/-/asset_publisher/wEpPxsVRD6Vt/content/id/140529719/maximized
- [28] <http://www.afchix.org/>
- [29] <http://www.openworld.com/>
- [30] <https://www.mpesa.in/portal/>
- [31] <https://repositori.upf.edu/handle/10230/4562?locale-attribute=en>
- [32] <mailto:cristina@cienciaensocietat.org>
- [33] <http://www.cristinajunyent.net/>
- [34] <http://www.cienciaensocietat.org/>
- [35] <https://sciencecorner.diba.cat/node/763>